

Федеральное агентство по образованию

Украинский язык

Учебно-методическое пособие

Составитель М.Т.Авдеева

Воронеж 2007

Утверждено Научно-методическим советом филологического факультета
21 ноября 2006 г., протокол № 2

Рецензент Онишко С.Г.

Учебное пособие подготовлено на кафедре славянской филологии
филологического факультета Воронежского государственного
университета.

Рекомендовано для студентов второго курса дневного отделения
филологического факультета Воронежского государственного
университета.

Для специальности: 031000 (520300) – Русский язык

ВВЕДЕНИЕ

Изучение славянских языков занимает важное место в системе подготовки высококвалифицированных специалистов по русскому языку. Прежде всего оно должно способствовать углублению знаний студентов в области языка их основной специальности, то есть русского.

Преподавание украинского языка на филологическом факультете опирается на основополагающие знания русского языка и строится на сопоставительном методе с привлечением фактов истории и данных диалектологии двух языков. Общие генетические корни, близкое родство русского и украинского языков дают обильный материал для сравнений и аналогий при изучении диалектологии и истории русского языка, помогают глубже понимать его особенности.

Украинский язык является национальным языком украинского народа и государственным языком Украины.

Помимо Украины, на украинском языке говорят во многих странах, где есть представительные украинские диаспоры: в Молдове, Казахстане, Киргизии, Польше, Чехии, Словакии, Румынии, Венгрии, Сербии, Хорватии, Канаде, США, Бразилии, Австралии и некоторых других странах.

В России компактные поселения украинцев есть в Воронежской и Ростовской областях, Краснодарском и Ставропольском краях, в Поволжье, на Алтае, Дальнем Востоке.

Во многих местах проживания украинцев вне Украины их родной язык преподается в школах.

Задания. 1. Используя знания, полученные в курсе «Введение в славянскую филологию», ответьте на вопрос: в какую группу языков индоевропейской семьи входит украинский язык? К какой подгруппе этих языков он относится?

2. Вспомните, в каких районах Воронежской области представлены говоры украинского языка.

3. Какие ещё говоры есть на её территории?

4. К какой группе говоров русского языка они относятся?

АЛФАВИТ

(алфавіт, азбука, абетка)

Украинский алфавит, как и русский, сформирован на основе кириллицы. В его составе 33 буквы. Он мало отличается от алфавита русского языка, однако значения некоторых букв и их сочетаний в двух языках не совпадают.

Украинские буквы	Русские соответствия	Украинские буквы	Русские соответствия	Украинские буквы	Русские соответствия
Аа	Аа	Іі	Ии	Тт	Тт
Бб	Бб	Її	–	Уу	Уу
Вв	Вв	Йй	Йй	Фф	Фф
Гг	–	Кк	Кк	Хх	Хх
Ґґ	Ґґ	Лл	Лл	Цц	Цц
Дд	Дд	Мм	Мм	Чч	Чч
Ее	Ээ	Нн	Нн	Шш	Шш
Єє	Ее	Оо	Оо	Щщ	Щщ
Жж	Жж	Пп	Пп	ь	ь
Зз	Зз	Рр	Рр	Юю	Юю
Ии	Ы	Сс	Сс	Яя	Яя

Задание. Сопоставьте два алфавита. Определите, в чем состоят их отличия.

ЗНАЧЕНИЕ НЕКОТОРЫХ БУКВ И ИХ СОЧЕТАНИЙ

Г

Обозначает фарингальный (глоточный) согласный. С таким /г/ в русском языке произносятся междометия **ага, гоп**.

Ґ

Эта буква обозначает взрывной заднеязычный согласный. Употребляется в небольшом количестве украинских слов и в ряде заимствований: **гуля, гава, ганок, ґрати**.

Задание. Прочитайте вслух по-украински словосочетания в левом столбике:

ґарний ґурт – хорошая компания
ґустий ґай – густая роща
дóброго рáнку! – доброе утро!
один, дрúгий - та й ґóді – раз, два – и обчелся
залізнi ґрати – железная решетка
ґуля на ґолові – шишка на голове
ґiлка áґрусу – ветка крыжовника
ґуси ґелґóчуть – гуси гогочут

Е

Обозначает звук [э]. Согласные перед /е/ не смягчаются. В безударном положении звучит близко к /ы/ русского языка: **весна, земля, зелений, летіти.**

Є

Имеет то же значение, что /е/ в русском языке: в начале слова и слога обозначает сочетание [йэ], после согласного – его мягкость (позиция, которая в украинском языке встречается редко): **єретік, єрок, сїне, синіє, заєць.**

Задание. Прочитайте вслух: **синє море, моє село, вже вечоріє, житнє поле** (ржаное поле). **У Євгена троє дітей.**

И

Обозначает гласный переднего ряда, верхне-среднего подъема. Под ударением практически не отличается от /ы/ в русском языке. В безударной позиции приближается к /е/ украинского языка. Согласные перед /и/ не смягчаются: **зима, великий, кинути.**

Задание. Прочитайте вслух: **Тихий Дін, рідний дім, в лісі лис, сірий кіт, в морі кит. Кури сидять на сідалі** (на насесте).

І

Всегда обозначает два звука – [йі]: **Україна, їздити, роїтися, мої, її.**

Задание. Прочитайте вслух: **ріки України, уроки історії, поїздка на поїзді, героїчні події** (героические события), **її немає** (ее нет).

Щ

Обозначает два звука – [шч]: **щасливий, щebetати, щедрий, щеня, щука.**

Задание. Прочитайте вслух: **Щедрий дощик площу полоще. Що до чого, а хліб до борщу.**

ДЖ, ДЗ

Эти сочетания букв имеют два значения:

1. На границе префикса и корня они обозначают два звука: **наджидати** (ожидать), **надземний, піджарювати, підзаголовок.**

2. В других позициях – один звук: звонкие аффрикаты [дж], [дз]. Подобные звуки в русском языке произносятся в случае, когда глухие аффрикаты /ц/, /ч/ выступают перед звонкими согласными (обычно на границе слов): отец дома, дочь дома, конец дела, с плеч долой.

Ь

Употребляется для обозначения мягкости согласных, в том числе – перед /o/: **день, Луцьк, слъози, пеньок, каньйон.**

Задания. 1. Как (какой буквой) передается мягкость согласного перед /o/ в русском языке? Какое еще значение имеет та же буква в русском языке?

2. Прочитайте вслух: **прокльóни, серйозний, пидйóм, його, йорж (ёрш), йоржýстий (ершистый), льодяну́й (ледяной), льон, сьогóдні.**

АПОСТРОФ

Для разделения твердого согласного и следующего йота в украинском языке используется апостроф: **об'ява, з'їхати, пид'яремний, з'юрмитися (столпиться).** В русском языке эту функцию выполняет твердый знак. Ср. рус.: **объявление, съехать, предъюбилейный.**

Задания. 1. Прочитайте вслух: Слова в словниках розташовані за алфавітом. Український алфавіт походить від кирилиці. В українській абетці тридцять три букви. Українська та російська мови близькоспоріднені.

2. Ответьте на вопросы: Як розташовані слова в словниках? Якого походження український алфавіт? Скільки буков в українській абетці? Як співвідносяться російська та українська мови?

Словничок

розташовувати – располагать

словнік – словарь

походити – происходит; восходит (иметь началом)

за алфавітом (абеткою) – по алфавиту

мова – язык

споріднений – родственный

ОСНОВНЫЕ ПРАВИЛА ЛИТЕРАТУРНОГО ПРОИЗНОШЕНИЯ

1. Безударные гласные в количественном отношении не отличаются от ударных и в любой позиции являются гласными полного образования, то есть редуции безударных гласных, что присуще русскому языку, в украинском языке нет.

2. В украинском языке отсутствует характерное для русского языка аканье. Гласный **О** не меняет своего качества, за исключением позиции перед слогом с ударным **У** или **І**, когда **О** в произношении приближается к **У**. Сравните: **водá, голосну́й, морóзиво, но к[о^у]жۇх, з[о^у]зۇля, б[о^у]юсь.**

3. Гласные **Е** и **И** в безударной позиции как бы заменяют друг друга, то есть **Е** звучит близко к **И**, а **И** - к **Е**: **в[е^и]сна́, д[и^е]ре́ктор, з[и^е]мові́й, н[е^и]тре́ба.**

4. Звонкие согласные в большинстве позиций не меняют своего качества. Ни в конце слова, ни перед глухими они, как правило, не оглушаются: **мороз, поріг, рибка, підкидати, розсилати.**

Исключение – звонкий фарингальный **Г**, который в словах **легко, вогко, нігті, кігті, дьогтя** и производных от них произносится, как **Х**, т.е. оглушается. Перед согласными **к, ф, п, т, х** приставка **з-** получает оглушение, которое закреплено в орфографии: **розбу́ти, розда́ти, розсу́пати, зсу́пати, безформний, но стягту́, спита́ти, сформува́ти, схотіти, сказа́ти.**

5. Глухие согласные перед звонкими озвончаются: **якби, боротьба, вокзал, екзамен, Великдень.**

6. Стоящие рядом свистящие и шипящие подвержены регрессивной ассимиляции: **шивати [шшива́ти], жувати [жжува́ти], в бочці [бо́цці], дочці [до́цці].**

Задания. 1. Прочитайте стихотворение выдающегося украинского поэта Тараса Григорьевича Шевченко. Правильно произнесите **о, е, и** в безударной позиции. Помните, что согласные перед **е, и** не смягчаются. Вспомните значение букв **г, щ, ї, є**, роль апострофа. Особое внимание обратите на произношение выделенных слов:

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
 Плугатарі з плугами йдуть,
 Співають ідучи дівчата,
 А матері вечерять ждуть.
Сем'я вечера коло хати,
 Вечірня зіронька **встає**,
 Дочка вечерять **подає**,
 А мати хоче научати,
 Так соловейко не **дає**.
 Поклала мати коло хати
 Маленьких діточок **своїх**;
 Сама заснула коло **їх**.
 Затихло все, тільки дівчата
 Та соловейко не **затих**.

2. Еще раз прочитайте выделенные слова. Переведите стихотворение на русский язык.

Словничок

хрущ – майский жук

плугатар – пахарь

вечерять – ужинать

зіронька (уменьш. от **зірка**) – зірочка

3. Прочитайте названія дней недели: понеділок, вівторок, середа, четвер, п'ятниця, субота, неділя. Тиждень (*рус.неделя*) має сім днів.

Используйте названія дней недели в ответах на вопросы. Скажіть, будь ласка:

1. Який сьогодні день? 2. Який день був учора? 3. Який день був позавчора? 4. Який день буде завтра? 5. Який день буде післязавтра? 6. В який день тижня починається наступний місяць? 7. В який день тижня у вас немає занять в університеті? 8. В які дні ви працюєте в бібліотеці?

4. Скажіть, будь ласка:

1. Коли ви звичайно ходите гуляти? 2. Коли ви будете вдома? 3. Коли ви помітили, що забули книгу? 4. Коли ви будете відпочивати на морі? 5. Коли ви помітили, що загубили парасольку?

На вопрос **коли?** (*когда*) можно ответить: вдень, вранці, вчора, ввечері, вночі (удень, уранці, увечері, уночі), влітку, восені, взімку, навесні, ніколи.

Словничок

будь ласка, будьте ласкаві – пожалуйста (при просьбе)

працювати – работать

звичайно – обычно

відпочивати, відпочити – отдыхать, отдохнуть

загубіти – потерять

парасолька – зонтик

5. Прочитайте шутливую украинскую песню о днях недели:

Ти казала, прийди, прийди. Не сказала, куди, куди.

Я прийшов – тебе нема. Підманула, підвела.

Ти казала, в понеділок підем разом по барвінок.

Я прийшов – тебе нема. Підманула, підвела.

Ти казала, у вівторок поцілуєш разів сорок.

Я прийшов – тебе нема. Підманула, підвела.

Ти казала, у середу підем разом по череду.

Я прийшов – тебе нема. Підманула, підвела.

Ти казала, у четвер підем разом на концерт.

Я прийшов – тебе нема. Підманула, підвела.

Ти казала, у п'ятницю підем разом до криниці (по суниці)

Я прийшов – тебе нема. Підманула, підвела.

Ти казала, у суботу підем разом на роботу.

Я прийшов – тебе нема. Підманула, підвела.

Ти казала, у неділю підем разом на весілля.

Я прийшов – тебе нема. Підманула, підвела.

Словничок**казать** – говорить**разом** – вместе**чередá**– стадо**іти по череду** – идти

забирать скот из стада

криніця – колодець,

родник

суніця – земляника**весілля** – свадьба**хлопець** – парень, юноша**дівчина** – девушка**збирáтися** – собираться**чекáти** (кого? що? на кого?

на що?) – ждать

Задание. Скажіть, будь ласка: 1. Хто збирався в понеділок по барвінок? 2. Хто кого підманув? 3. Хто чекав на поцілунки у вівторок? 4. Коли хлопець збирався на концерт? 5. Коли хлопець та дівчина не пішли разом на роботу? Чому? 6. Коли їм не довелося піти до криниці? 7. Що збирався хлопець робити в неділю?

СИСТЕМА ГЛАСНЫХ ФОНЕМ

В современном украинском литературном языке шесть гласных фонем: [а], [о], [у], [е], [и], [і], которые в потоке речи имеют несколько модификаций. Как и в русском языке, они характеризуются по степени и месту подъема языка при их произношении. В соответствии с этим гласные украинского языка можно представить в следующей классификационной таблице.

Подъем	Ряд		
	Передний	Средний	Задний
Верхний	[і]	[и]	[у]
Средний		[е]	
Низкий	[о]		[а]

Гласные О и У являются губными.

ИСТОРИЧЕСКИЙ КОММЕНТАРИЙ К СИСТЕМЕ ГЛАСНЫХ ФОНЕМ

Фонема [и] в украинском языке возникла в результате слияния двух фонем древнерусского языка – [ы] и [и]: мирь > мир, сынъ > син.

Кроме того, гласный /и/ появился на месте редуцированного в слабой позиции сочетаний плавного с редуцированным между согласными: брънѣти > бриніти, глътати > глитати, тръвога > тривога. В сильной позиции в таких сочетаниях, как и в русском

языке, на месте /ѣ/ появился /о/, а на месте /ѣ/ - /е/: глѣтъка > глотка, брѣви > брови, дрѣжь > дрож > дріж.

Фонема [і] имеет разное происхождение. Она возникла:

а) на месте старого ятя: лѣсь > ліс, сѣно > сіно, бѣлыи > білий, дѣдь > дід;

б) на месте /о/ этимологического в новых закрытых слогах: до-мъ > дім, сно-пъ > сніп, во-ль-ный > віль-ний, во-зъ > віз. Однако этот переход имеет ряд исключений. Сравните: мь-хъ > мох, крѣ-въ > кров;

в) на месте /е/ этимологического в новых закрытых слогах, если последний слог заканчивался /ѣ/. В слогах, где за согласным стоял /ѣ/, перехода /е/ в /і/ не было. Ср.: пе-чѣ > піч, ше-сть > шість, ве-злѣ > везъ > віз, не-слѣ > несъ > ніс, ка-ме-нѣ > ка-мінъ, но ме-дѣ > мед, я-се-нѣ > ясен, пе-ре-пе-лѣ > перепел.

ЧЕРЕДОВАНИЯ ГЛАСНЫХ ФОНЕМ

Результатом перехода [о], [е] в [і] в современном украинском языке являются чередования /о/ с /і/, /е/ с /і/. Суть этих чередований заключается в том, что в однокоренных словах в открытом слоге выступает **о** или **е**, в закрытом – **і**: дім - дома, сніп - снопи, вільний - воля, віз - вози, ніс - носи, печі - піч, шести - шість, везти - віз, нести - ніс, каменя - камінь.

Это чередование в современном украинском языке происходит последовательно, однако имеет ряд отступлений, когда в закрытых слогах выступают **о**, **е** и, напротив, в открытых – **і**.

/о/, /е/ употребляются в закрытых слогах:

1. В полногласных сочетаниях – **оро-**, **-оло-**, **-ере-**, **-еле-**: голос, колос, горошку, терен.

Исключение составляют слова: моріг, поріг, оборіг, сморід и формы родительного падежа множественного числа имен существительных, в которых на вторую часть полногласия падает ударение: борін, голів, борід, доліт.

2. В сочетаниях **-ор-**, **-ов-**, **-ер-** (из древнерусских **-ѣр-**, **-ѣл-**, **-ѣл-**, **-ѣр-**): вовкъ (из вѣлкѣ), шовк (шѣлкѣ), торг (тѣргѣ), смерть (сѣмьрть) и т.п. Исключение: погірдний (но погѣрда).

3. В конечных частях сложносокращенных слов на **-вод**, **-воз**, **-роб**, **-ход**, **-нос**, если они обозначают профессию и ударение в слове падает на этот компонент: хлібороб, діловод, водовоз.

4. В словах – названиях предметов и их производных даже под ударением [о] переходит в [і]: водопровід, всюдихід, лісовізний, бензопровід. Исключение: паровоз, тепловоз, бензовоз.

5. В словах, образованных с помощью суффиксов **-енк-**, **-еньк-**, **-есеньк-**, **-ечк-**, **-оньк-**, **-очк-**, **-тель**: Шевченко, тихенько, білесенький, донечка, голубонька, учитель, цінитель.

6. В префиксах **роз-**, **без-** (в этих случаях после /з/ не было редуцированного): розрісся, безпечний. Без перехода /о/ в /і/ употребляется префикс **воз-**: возз'єднання, возвелічу.

7. В родительном падеже множественного числа имен существительных женского и среднего рода с чистой основой: вод, топóль, оснóв, небéс, імéн.

8. В родительном падеже множественного числа имен существительных среднего рода на **-ення**: скорóчень, передбáчень, знáчень.

9. В окончании **-еш (-єш)** глаголов второго лица единственного числа и в личных формах повелительного наклонения: несеш, даєш, береш, кажеш; виходь, виносьте.

10. В иноязычных словах: том, агент, екзамен, авіатор, інженер.

11. В некоторых именах (Мирон, Платон, Семен, Артем, Євген, *но* Яків, Федір, Антін *и* Антон), российских фамилиях и географических названиях на **-ов, -ев, -єв**: Куйбишев, Чапаєв, Ростов.

12. В старокнижных словах (прапор 'знамя', народ, вирок 'приговор', основний, верховний) и некоторых украинских фамилиях (под влиянием книжного языка): Артемовський, Котляревський, Боровиковський, *но* Дідківський, Голованівський.

/i/ употребляется в открытом слоге:

1. В начальной форме существительных мужского рода (по аналогии с косвенными падежами, в которых слог с /i/ является закрытым): кінéць, *так как* кінця, кінцém, кінці, кінцям; кілók (колышек, вешалка), *так как* кілká, кілкі; рівень (уровень), *так как* рівня, рівнем. Но: боєць (бійця, бійцем), гонець (гінця, гінцем).

2. В косвенных падежах существительных всех родов (по аналогии с начальной формой, где /i/ выступает закономерно): жінок (*как* жінка), кілець (*как* кільце), вічок (*как* вічко).

3. В уменьшительно-ласкательных формах имен существительных (по аналогии с производящей основой): ніженька (*как* ніжка), місточок (*как* міст), зіронька (*как* зірка).

4. В некоторых префиксах типа **піді-, наді-, зі-, пі-** (из **подо-, надо-, со-, по-**), которые, в свою очередь, образовались из **надь-, подь-, сь-**.

Следует помнить, что на месте **ђ [i]** выступает как в закрытом, так и в открытом слоге.

Суть чередования /e/ с /o/ после шипящих и йота состоит в том, что перед твердыми согласными (перед слогом с **а, о, у** и **и** из древнерусского **ы**) выступает **о**, а перед мягкими (перед слогом с **е** или **и** из древнерусского **и**) - **е**: жєнити - жонатий, пшєниця - пшоно, чєтири - четвєртий, лієчка - ліюк *и т.п.*

Задання. 1. Поставьте слова в начальной форме: льодáми, в пópелі, киселém, з Яковом, папéри (*бумаги*), з кáменю, рéчі, нóчі.

2. рочитайте. Поставьте слова в нужной форме.

Небезпéчно їхати прóсто (чого? ніч). На (чому? камінь) сиділа ящірка. У Вас немає зáйвого áркуша (чого? папір). Покуштува́ли свіжого (чого? кисіль) з вишень. До (кого? Федір) прийшли друзі. На дахú намерзло багато (чого? лід).

Словарик

небезпéчно – опасно, небезопасно

прóсто – против (разгов. предлог)

зайвий – лишний

аркуш – лист

папір – бумага

покуштува́ти – попробовать

дах – крыша

3. Прочитайте стихотворение выдающейся украинской поэтессы Леси Украинки.

Як дитиною, бувало,

Упаду собі на лихо,

То хоч в серце біль доходив,

Я собі вставала тихо.

“Що, болить?” – мене питали,

Але я не признавалась -

Я була малою горда, -

Щоб не плакати, я сміялась.

А тепер, коли для мене

Жартом злим кінчиться драма

І от-от зірватись має

Гостра, злобна епіграма, -

Безпощадній зброї сміху

Я боюся піддаватись

І, забувши давню гордість,

Плачу я, щоб не сміятись.

Найдите слова, содержащие /i/. Определите происхождение этого звука.

НАЧАЛЬНЫЕ БЕЗУДАРНЫЕ ГЛАСНЫЕ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ

Эти гласные подверглись определенным изменениям.

1. В некоторых заимствованных именах (чаще из греческого) гласный **a** сменился гласным **o**. Сравните:

Русский язык

Алексей
Александр

Украинский язык

Олексій
Олександр

Однако: Анатолій, Андрій.

В ряде случаев начальный /о/, заменивший /а/, отпал: **Опанас** (рус. Афанасий) – Панас, Горпина (Агриппина).

В заимствованных именах заменяется на о, а часто и утрачивается, е: Олена, Катерина, Фросина, Докія, Остап (Евстафий).

1. Начальный неударный /і/ утратился не только в собственных именах: Гнат, Єрусалим, голка, грати, мати (*из* имати).

ПРОТЕТИЧЕСКИЕ СОГЛАСНЫЕ

Во многих украинских словах перед начальными гласными О, А, У, І (из О) развился приставной (протетический) согласный. В роли протетических выступают /в/ и /з/: **вогнѣнь, горіх, Ганна, гарбуз, гарба, вус, вулиця, вікно, вівця, він.**

СИСТЕМА СОГЛАСНЫХ ФОНЕМ

Основные характеристики системы согласных украинского языка можно представить в таблице.

ИСТОРИЧЕСКИЙ КОММЕНТАРИЙ К СИСТЕМЕ СОГЛАСНЫХ

1. В говорах, которые легли в основу украинского языка, на месте сочетания редуцированного с плавным (-**ьл**, -**ьл**) между согласными редуцированные перешли в гласные полного образования (**ь** > **о**, **ь** > **е**), а плавный – в /у/ неслоговой (**ў**), который на письме обозначается буквой **в**. Например: **вьлкъ** > **вовк**, **дългии** > **довгий**, **жълтыи** > **жовтий**, **тълстыи** > **товстий**.

2. /У/ неслоговой возник также на месте **л** в сочетании /-**ль**/, представленном в формах глаголов прошедшего времени, мужского рода, единственного числа: **ходилъ** > **ходив**, **читалъ** > **читав**, **зналъ** > **знав** и т.п. Ср.: ходила, читала, знала, ходили, читали, знали.

3. После падения напряженного /ш/ произошла ассимиляция йота предшествующими переднеязычными согласными (кроме **р**). При этом в позиции после гласных эти согласные стали долгими: **судия** > **судья** [суд'йа] > **суддя**, **солию** > **солью** [сол'йу] > **сіллю**. Долгие переднеязычные – особенность украинского языка.

Задание 1. Внимательно изучив таблицу, дайте ответы на вопросы:

1. Чем отличаются губные согласные в русском и украинском языках? 2. Какова разница в наборе аффрикат? 3. Каково качество шипящих украинского языка? 4. Каких фонем нет в русском языке.

Задание 2. Сравните: знання, віття, плаття, ніччю, но повістю, подвір'я, любов'ю. Почему нет удлинения согласных в последних трех словах?

ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ СОГЛАСНЫХ

1. [В] в украинском языке, как правило, губно-губной, а в некоторых позициях реализуется как [ʏ].

2. Кроме заднеязычных [ɟ], [κ], [χ] в украинском языке выделяется глоточный, или фарингальный, [ħ]. Ср.: гава, гуля, гвалт и гомін, гурт, грім.

3. Аффрикаты представлены рядом [ч], [ц], [ц'], [дз], [дз'], [дж]. Таким образом, в отличие от русского языка в украинском [ч] – твердый согласный, кроме глухих аффрикат представлены и звонкие: гандж, джміль, гедзь, дзеркало, джерело, дзвін, чого, дочка, чотири. Аффриката [ц] может быть как твердой, так и мягкой.

4. Губные согласные /б/, /п/, /м/, /в/ и губно-зубной /ф/ выступают в твердом варианте, перед /і/ – в полумягком: бити, люб'язний, дріб, білий; п'ять, степ, піти; в'янути, любов, війти; мир, м'ята, сім, місто; ферзь, фейлетон, філолог.

5. Шипящие (ж, ш, ч, дж) выступают в твердом варианте, кроме позиции пред /і/, где они получают полумягкость (жінка, шість, чітко, бджілка), и при удлинении под влиянием йота (збіжжя, подружжя, піддашшя, тушшю, піччю, ніччю).

6. Согласный /р/ в конце слова и слога всегда твердый. В начале слога может быть как твердым, так и мягким. Например: радий, поряд, зораний, зоряний, трюхи, трюх, руш, рюш и буквар, цар, слюсар, пір'я, повір'я, подвір'я.

7. После падения редуцированных характер звукосочетаний, темп речи и другие факторы обусловили упрощение в группах согласных. Это свойство присуще и русскому языку; особенностью же украинского является то, что непроносимый в устной речи согласный, как правило, отсутствует и на письме. Ср.: сонце, серце, масний, пізно, чесний, корисний, щасливий и др.

Задания. Прочитайте. Обратите внимание на произношение согласных.

1. Летів горобець через верхній хлівець, ніс пуд гороху і нам дав потроху.

2. Угадав

– Дивись, Іванцю, на гілці сидять горобець і синиця. Чи знаєш, яка з цих птахів синиця?

– А чому ж ні, - відповів Іванко. – Синиця – ота птах, що сидить біля горобця.

3. Дощ хлющить на зелен плющ.
Під кущем сховався хрущ.
Каже щиро хрущ плющу:
«Не боюся я дощу».

У голубки - горлички
Туркотливе горлечко.
Горличка туркоче,
Горличка воркоче.

В чаплі чорні черевички,
Чапля чапа до водички.

ЧЕРЕДОВАНИЯ СОГЛАСНЫХ

В украинском языке представлены в основном те же чередования, что и в русском:

1. Заднеязычных, свистящих, а также переднеязычного *т* и сочетаний *ст*, *ск* с шипящими: рука – ручний, дорога – доріжка, сухой – суша, пускати – пуцу, носити – ноша, возити – вожу, молотити – молочу.

2. Губных с сочетанием «губной + л»: любити – люблю, купити – куплю, зломити – зломлю, ловити – ловлю.

3. Переднеязычный *д* чередуется с аффрикатой *дж*: ходити – ходжу, водити – воджу, гладити – гладжу, лагодити – лагоджу.

4. Особенностью украинского языка является сохранение следов второй палатализации. Выражается это в чередовании заднеязычных со свистящими, которое закреплено в дательном и предложном падежах единственного числа существительных первого и второго склонения перед *і* из ятя: дорога – дорозі – на дорозі; рука – руці – на руці; горох – у горосі; страх – у страсі.

5. В соответствии с требованиями благозвучности в потоке речи чередуются равнозначные союзы *і* и *й*, а также *і* и *й* в начале слова: іти – йти, імення – ймення, імовірний – ймовірний. Ср. также: він і вона, вона й він.

Этому же требованию подчинено и чередование предлогов *у* и *в*, а также *у* и *в* в начале слова перед согласными: був у Києві, була в Києві; прийшов учора, прийшла вчора; хоч як угадуєш, не вгадаєш.

Чередования, вызванные требованием благозвучия, не распространяются на заимствованные слова и имена собственные.

Задание. Образуйте от данных глаголов форму первого лица единственного числа по образцу: косити – кошу.

Молотити, ходити, просити, писати, вхопити, засвітити, засвистіти, посадити, встромити, допомогти.

СПРАВОЧНЫЕ МАТЕРИАЛЫ К РАЗДЕЛУ «МОРФОЛОГИЯ»

Украинский и русский языки имеют одинаковую систему словоизменения и словообразования, сохраняют и развивают одинаковые грамматические категории. Вместе с тем в период отдельного развития в каждом из них образовались заметные различия в грамматических формах. Представленные ниже таблицы склонения и спряжения дают возможность выявить грамматические особенности украинского языка.

Словарь грамматических терминов к таблицам

Названия падежей: **називний, родóвий, давáльний, знахідний, ору́дний, місцевий відмінки, клúчна форма.**

Імéнник – имя существительное

Однинá – единственное число

Множинá – множественное число

Відмінок – падеж

Відміна – склонение

Відмінювання – склонение (процесс)

Прикмéтник – имя прилагательное

Числівник – имя числительное

Займéнник – местоимение

Осóба – лицо

Особóвий – личный

Особово-вказівний – лично-указательный

Дієсло́во – глагол

Дієвідміна – спряжение

Час – глагол

Майбúтній – будущий

ПАРАДИГМИ ПЕРШОЇ ВІДМІНИ

Тверда група

	Однина		Множина	
Н.	<i>сестр-а</i>	<i>рук-а</i>	<i>сестр-и</i>	<i>рук-и</i>
Р.	<i>сестр-и</i>	<i>рук-и</i>	<i>сестер</i>	<i>рук</i>
Д.	<i>сестр-і</i>	<i>руц-і</i>	<i>сестр-ам</i>	<i>рук-ам</i>
З.	<i>сестр-у</i>	<i>рук-у</i>	<i>сестер</i>	<i>рук-и</i>
О.	<i>сестр-ою</i>	<i>рук-ою</i>	<i>сестр-ами</i>	<i>рук-ами</i>
М.	<i>(на) сестр-і</i>	<i>(на) руц-і</i>	<i>(на) сестр-ах</i>	<i>(на) рук-ах</i>
Кл.	<i>сестр-о</i>	<i>рук-о</i>	<i>сестр-и</i>	<i>рук-и</i>

М'яка група

	Однина		Множина	
Н.	<i>ткал-я</i>	<i>наді-я</i>	<i>ткал-і</i>	<i>наді-ї</i>
Р.	<i>ткал-і</i>	<i>наді-ї</i>	<i>ткаль</i>	<i>надій</i>
Д.	<i>ткал-і</i>	<i>наді-ї</i>	<i>ткал-ям</i>	<i>наді-ям</i>
З.	<i>ткал-ю</i>	<i>наді-ю</i>	<i>ткаль</i>	<i>наді-ї</i>
О.	<i>ткал-ею</i>	<i>наді-єю</i>	<i>ткал-ями</i>	<i>наді-ями</i>
М.	<i>(на) ткал-і</i>	<i>(на) наді-ї</i>	<i>(на) ткал-ях</i>	<i>(на) наді-ях</i>
Кл.	<i>ткал-е</i>	<i>наді-є</i>	<i>ткал-і</i>	<i>наді-ї</i>

Мішана група

	Однина		Множина	
Н.	<i>миш-а</i>	<i>круч-а</i>	<i>миш-і</i>	<i>круч-і</i>
Р.	<i>миш-і</i>	<i>круч-і</i>	<i>миш-ей</i>	<i>круч</i>
Д.	<i>миш-і</i>	<i>круч-і</i>	<i>миш-ам</i>	<i>круч-ам</i>
З.	<i>миш-у</i>	<i>круч-у</i>	<i>миш-ей</i>	<i>круч-і</i>
О.	<i>миш-ею</i>	<i>круч-ею</i>	<i>миш-ами</i>	<i>круч-ами</i>
М.	<i>(на) миш-і</i>	<i>(на) круч-і</i>	<i>(на) миш-ах</i>	<i>(на) круч-ах</i>
Кл.	<i>миш-е</i>	<i>круч-е</i>	<i>миш-і</i>	<i>круч-і</i>

ПАРАДИГМИ ДРУГОЇ ВІДМІНИ

Однина

Н.	<i>стіл</i>	<i>шофер</i>	<i>батьк-о</i>	<i>сел-о</i>
Р.	<i>стол-а</i>	<i>шофер-а</i>	<i>батьк-а</i>	<i>сел-а</i>
Д.	<i>стол-у</i>	<i>шофер-ові (-у)</i>	<i>батьк-ові (-у)</i>	<i>сел-у</i>
З.	<i>стіл</i>	<i>шофер-а</i>	<i>батьк-а</i>	<i>сел-о</i>
О.	<i>стол-ом</i>	<i>шофер-ом</i>	<i>батьк-ом</i>	<i>сел-ом</i>
М.	<i>(на) стол-і</i>	<i>(на) шофер-ові (-у)</i>	<i>(на) батьк-ові (-у)</i>	<i>(на) сел-і</i>
Кл.	<i>стол-е</i>	<i>шофер-е</i>	<i>батьк-у</i>	<i>сел-о</i>

Н.	<i>коваль</i>	<i>гай</i>	<i>пол-е</i>	<i>знанн-я</i>
Р.	<i>ковал-я</i>	<i>га-ю</i>	<i>пол-я</i>	<i>знанн-я</i>
Д.	<i>ковал-еві (-ю)</i>	<i>га-ю</i>	<i>пол-ю</i>	<i>знанн-ю</i>
З.	<i>ковал-я</i>	<i>гай</i>	<i>пол-е</i>	<i>знанн-я</i>
О.	<i>ковал-ем</i>	<i>га-єм</i>	<i>пол-ем</i>	<i>знанн-ям</i>
М.	<i>(на) ковал-еві (-ю)</i>	<i>(на) га-ю</i>	<i>(на) пол-і</i>	<i>(на) знанн-і</i>
Кл.	<i>ковал-ю</i>	<i>га-ю</i>	<i>пол-е</i>	<i>знанн-я</i>

Н.	<i>м'яч</i>	<i>каменяр</i>	<i>днищ-е</i>
Р.	<i>м'яч-а</i>	<i>каменяр-а</i>	<i>днищ-а</i>
Д.	<i>м'яч-у (-еві)</i>	<i>каменяр-еві (-у)</i>	<i>днищ-у</i>
З.	<i>м'яч</i>	<i>каменяр-а</i>	<i>днищ-е</i>
О.	<i>м'яч-ем</i>	<i>каменяр-ем</i>	<i>днищ-ем</i>
М.	<i>(на) м'яч-і</i>	<i>(на) каменяр-еві (-у)</i>	<i>(на) днищ-і</i>
Кл.	<i>м'яч-е</i>	<i>каменяр-е</i>	<i>днищ-у</i>

Множина

Н.	<i>стол-и</i>	<i>шофер-и</i>	<i>батьк-и</i>	<i>сел-а</i>
Р.	<i>стол-ів</i>	<i>шофер-ів</i>	<i>батьк-ів</i>	<i>сіл</i>
Д.	<i>стол-ам</i>	<i>шофер-ам</i>	<i>батьк-ам</i>	<i>сел-ам</i>
З.	<i>стол-и</i>	<i>шофер-ів</i>	<i>батьк-ів</i>	<i>сел-а</i>
О.	<i>стол-ами</i>	<i>шофер-ами</i>	<i>батьк-ами</i>	<i>сел-ами</i>
М.	<i>(на) стол-ах</i>	<i>(на) шофер-ах</i>	<i>(на) батьк-ах</i>	<i>(на) сел-ах</i>
Кл.	<i>стол-и</i>	<i>шофер-и</i>	<i>батьк-и</i>	<i>сел-а</i>
Н.	<i>ковал-і</i>	<i>га-ї</i>	<i>пол-я</i>	<i>знанн-я</i>
Р.	<i>ковал-ів</i>	<i>га-їв</i>	<i>пол-ів</i>	<i>знань</i>
Д.	<i>ковал-ям</i>	<i>га-ям</i>	<i>пол-ям</i>	<i>знанн-ям</i>
З.	<i>ковал-ів</i>	<i>га-ї</i>	<i>пол-я</i>	<i>знанн-я</i>
О.	<i>ковал-ями</i>	<i>га-ями</i>	<i>пол-ями</i>	<i>знанн-ями</i>
М.	<i>(на) ковал-ях</i>	<i>(на/в) га-ях</i>	<i>(на/в) пол-ях</i>	<i>(на) знанн-ях</i>
Кл.	<i>ковал-і</i>	<i>га-ї</i>	<i>пол-я</i>	<i>знанн-я</i>

Н.	<i>м'яч-і</i>	<i>каменяр-і</i>	<i>дниця-а</i>
Р.	<i>м'яч-ів</i>	<i>каменяр-ів</i>	<i>дниця</i>
Д.	<i>м'яч-ам</i>	<i>каменяр-ам</i>	<i>дниця-ам</i>
З.	<i>м'яч-і</i>	<i>каменяр-ів</i>	<i>дниця-а</i>
О.	<i>м'яч-ами</i>	<i>каменяр-ами</i>	<i>дниця-ами</i>
М.	<i>(на) м'яч-ах</i>	<i>(на) каменяр-ах</i>	<i>(на) дниця-ах</i>
Кл.	<i>м'яч-і</i>	<i>каменяр-і</i>	<i>дниця-а</i>

ПАРАДИГМИ ТРЕТЬОЇ ВІДМІНИ

Однина

Н.	<i>піч</i>	<i>вісь</i>	<i>мат-и</i>
Р.	<i>печ-і</i>	<i>ос-і</i>	<i>матер-і</i>
Д.	<i>печ-і</i>	<i>ос-і</i>	<i>матер-і</i>
З.	<i>піч</i>	<i>вісь</i>	<i>матір</i>
О.	<i>пічч-ю</i>	<i>вісс-ю</i>	<i>матір'-ю</i>
М.	<i>(у) печ-і</i>	<i>(в) ос-і</i>	<i>(на) матер-і</i>
Кл.	<i>печ-е</i>	<i>ос-е</i>	<i>мам-о</i>

Множина

Н.	<i>печ-і</i>	<i>ос-і</i>	<i>матер-і</i>
Р.	<i>печ-ей</i>	<i>ос-ей</i>	<i>матер-ів</i>
Д.	<i>печ-ам</i>	<i>ос-ям</i>	<i>матер-ям</i>
З.	<i>печ-і</i>	<i>ос-і</i>	<i>матер-ів</i>
О.	<i>піч-ами</i>	<i>ос-ями</i>	<i>матір-ями</i>
М.	<i>(у) печах</i>	<i>(в) ос-ях</i>	<i>(на) матер-ях</i>
Кл.	<i>печ-і</i>	<i>ос-і</i>	<i>матер-і</i>

ПАРАДИГМИ ЧЕТВЕРТОЇ ВІДМІНИ

Однина

Н.	<i>лош-а</i>	<i>тел-я</i>	<i>ім'я</i>
Р.	<i>лош-ат-и</i>	<i>тел-ят-и</i>	<i>ім-ен-і і ім'-я</i>
Д.	<i>лош-ат-і</i>	<i>тел-ят-і</i>	<i>ім-ен-і</i>
З.	<i>лош-а</i>	<i>тел-я</i>	<i>ім'-я</i>
О.	<i>лош-ам</i>	<i>тел-ям</i>	<i>ім'-ям і ім-ен-ем</i>
М.	<i>(на) лош-ат-і</i>	<i>(на) тел-ят-і</i>	<i>(по) ім-ен-і</i>
Кл.	<i>лош-а</i>	<i>тел-я</i>	<i>ім-ен-е і ім'-я</i>

Множина

Н.	<i>лош-ат-а</i>	<i>тел-ят-а</i>	<i>ім-ен-а</i>
Р.	<i>лош-ат</i>	<i>тел-ят</i>	<i>ім-ен</i>
Д.	<i>лош-ат-ам</i>	<i>тел-ят-ам</i>	<i>ім-ен-ам</i>
З.	<i>лош-ат і лош-ат-а</i>	<i>тел-ят і тел-ят-а</i>	<i>ім-ен-а</i>
О.	<i>лош-ат-ами</i>	<i>тел-ят-ами</i>	<i>ім-ен-ами</i>
М.	<i>(на) лош-ат-ах</i>	<i>(на) тел-ят-ах</i>	<i>(по) ім-ен-ах</i>
Кл.	<i>лош-ат-а</i>	<i>тел-ят-а</i>	<i>ім-ен-а</i>

ВІДМІНКОВІ ПАРАДИГМИ ПРИКМЕТНИКІВ

	Однина			Множина
Н.	<i>нов-ий</i>	<i>нов-а</i>	<i>нов-е</i>	<i>нов-і</i>
Р.	<i>нов-ого</i>	<i>нов-ої</i>	<i>нов-ого</i>	<i>нов-их</i>
Д.	<i>нов-ому</i>	<i>нов-ій</i>	<i>нов-ому</i>	<i>нов-им</i>
З.	<i>як Н. або Р.</i>	<i>нов-у</i>	<i>нов-е</i>	<i>як Н. або Р.</i>
О.	<i>нов-им</i>	<i>нов-ою</i>	<i>нов-им</i>	<i>нов-ими</i>
М.	<i>(на) нов-ому, (на) нов-ім</i>	<i>(на) нов-ій</i>	<i>(на) нов-ому, (на) нов-ім</i>	<i>нов-их</i>

	Однина			Множина
Н.	<i>ранн-ій</i>	<i>ранн-я</i>	<i>ранн-є</i>	<i>ранн-і</i>
Р.	<i>раннь-ого</i>	<i>раннь-ої</i>	<i>раннь-ого</i>	<i>ранн-іх</i>
Д.	<i>раннь-ому</i>	<i>ранн-ій</i>	<i>раннь-ому</i>	<i>ранн-ім</i>
З.	<i>як Н. або Р.</i>	<i>ранн-ю</i>	<i>ранн-є</i>	<i>як Н. або Р.</i>
О.	<i>ранн-ім</i>	<i>раннь-ою</i>	<i>ранн-ім</i>	<i>ранн-іми</i>
М.	<i>(на) раннь-ому, (на) ранн-ім</i>	<i>(на) ранн-ій</i>	<i>(на) раннь-ому, (на) ранн-ім</i>	<i>(на) ранн-іх</i>

	Однина		Множина	
Н.	<i>батьків</i>	<i>батьков-а</i>	<i>батьков-е</i>	<i>батьков-і</i>
Р.	<i>батьков-ого</i>	<i>батьков-ої</i>	<i>батьков-ого</i>	<i>батьков-их</i>
Д.	<i>батьков-ому</i>	<i>батьков-ій</i>	<i>батьков-ому</i>	<i>батьков-им</i>
З.	<i>як Н. або Р.</i>	<i>батьков-у</i>	<i>батьков-е</i>	<i>як Н. або Р.</i>
О.	<i>батьков-им</i>	<i>батьков-ою</i>	<i>батьков-им</i>	<i>батьков-ими</i>
М.	<i>(на) батьков-ому, (на) батьков-ім</i>	<i>(на) батьков-ій</i>	<i>(на) батьков-ому, (на) батьков-ім</i>	<i>(на) батьков-их</i>

ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ

1. Числівники *один, одна, одно (одне)*.

	Однина		Множина
Н.	<i>один, одно (одне)</i>	<i>одна</i>	<i>одні</i>
Р.	<i>одного</i>	<i>однієї (одної)</i>	<i>одних</i>
Д.	<i>одному</i>	<i>одній</i>	<i>одним</i>
З.	<i>як Н. або Р., одно (одне)</i>	<i>одну</i>	<i>як Н. або Р.</i>
О.	<i>одним</i>	<i>однією (одною)</i>	<i>одними</i>
М.	<i>(на) одному і (на) однім</i>	<i>(на) одній</i>	<i>(на) одних</i>

2. Числівники *два, три, чотири*.

Н.	<i>два, дві</i>	<i>три</i>	<i>чотири</i>
Р.	<i>двох</i>	<i>трьох</i>	<i>чотирьох</i>
Д.	<i>двом</i>	<i>трьом</i>	<i>чотирьом</i>
З.	<i>як Н. або Р.</i>	<i>як Н. або Р.</i>	<i>як Н. або Р.</i>
О.	<i>двома</i>	<i>трьома</i>	<i>чотирьма</i>
М.	<i>(на) двох</i>	<i>(на) трьох</i>	<i>(на) чотирьох</i>

3. Числівники від *п'яти* до *тридцяти*, а також від *п'ятидесяти* до *вісімдесяти* та *кільканадцять, кількадесят*.

Н.	<i>п'ять</i>	<i>сім</i>	<i>одинадцять</i>
Р.	<i>п'яти і п'ятьох</i>	<i>семи і сімох</i>	<i>одинадцяти і одинадцятьох</i>
Д.	<i>п'яти і п'ятьом</i>	<i>семи і сімом</i>	<i>одинадцяти і одинадцятьом</i>
З.	<i>п'ять і п'ятьох</i>	<i>сім і сімох</i>	<i>одинадцять і одинадцятьох</i>
О.	<i>п'ятьма і п'ятьома</i>	<i>сьома і сімома</i>	<i>одинадцятьма і одинадцятьома</i>
М.	<i>(на) п'яти і п'ятьох</i>	<i>(на) семи і сімох</i>	<i>(на) одинадцяти і одинадцятьох</i>

Н.	<i>вісімдесят</i>
Р.	<i>вісімдесяти і вісімдесятьох</i>
Д.	<i>вісімдесяти і вісімдесятьом</i>
З.	<i>вісімдесят і вісімдесятьох</i>
О.	<i>вісімдесятьма і вісімдесятьома</i>
М.	<i>(на) вісімдесяти і (на) вісімдесятьох</i>

ВІДМІНЮВАННЯ ЗАЙМЕННИКІВ

1. Відмінювання особових займенників.

	Однина		Множина	
Н.	<i>я</i>	<i>ти</i>	<i>ми</i>	<i>ви</i>
Р.	<i>мене</i>	<i>тебе</i>	<i>нас</i>	<i>вас</i>
Д.	<i>мені</i>	<i>тобі</i>	<i>нам</i>	<i>вам</i>
З.	<i>мене</i>	<i>тебе</i>	<i>нас</i>	<i>вас</i>
О.	<i>мною</i>	<i>тобою</i>	<i>нами</i>	<i>вами</i>
М.	<i>(на) мені</i>	<i>(на) тобі</i>	<i>(на) нас</i>	<i>(на) вас</i>

2. Відмінювання особо-вказівних займенників.

	Однина			Множина
	чол. рід	середн. рід	жін. рід	для всіх родів
Н.	<i>він</i>	<i>воно</i>	<i>вона</i>	<i>вони</i>
Р.	<i>його, нього</i>	<i>його, нього,</i>	<i>її, неї</i>	<i>їх, них</i>
Д.	<i>йому</i>	<i>йому</i>	<i>їй</i>	<i>їм</i>
З.	<i>його, нього</i>	<i>його, нього,</i>	<i>її, неї</i>	<i>їх, них</i>
О.	<i>ним</i>	<i>ним</i>	<i>нею</i>	<i>ними</i>
М.	<i>(на) ньому і (на) нім</i>	<i>(на) ньому і (на) нім</i>	<i>(на) ній</i>	<i>(на) них</i>

3. Відмінювання вказівних займенників.

	Однина			Множина
	чол. рід	середн. рід	жін. рід	для всіх родів
Н.	<i>цей</i>	<i>це</i>	<i>ця</i>	<i>ці</i>
Р.	<i>цього</i>	<i>цього</i>	<i>цієї</i>	<i>цих</i>
Д.	<i>цьому</i>	<i>цьому</i>	<i>цій</i>	<i>цим</i>
З.	<i>як Н. або Р.</i>	<i>як Н. або Р.</i>	<i>цю</i>	<i>як Н. або Р.</i>
О.	<i>цим</i>	<i>цим</i>	<i>цією</i>	<i>цими</i>
М.	<i>(на) цьому і (на) цім</i>	<i>(на) цьому і (на) цім</i>	<i>(на) цій</i>	<i>(на) цих</i>

	Однина			Множина
	чол. рід	середн. рід	жін. рід	для всіх родів
Н.	<i>той</i>	<i>те</i>	<i>та</i>	<i>ті</i>
Р.	<i>того</i>	<i>того</i>	<i>тієї (тої)</i>	<i>тих</i>
Д.	<i>тому</i>	<i>тому</i>	<i>тій</i>	<i>тим</i>
З.	<i>як Н. або Р.</i>	<i>як Н. або Р.</i>	<i>ту</i>	<i>як Н. або Р.</i>
О.	<i>тим</i>	<i>тим</i>	<i>тією (тою)</i>	<i>тими</i>
М.	<i>(на) тому і</i> <i>(на) тім</i>	<i>(на) тому і</i> <i>(на) тім</i>	<i>(на) тій</i>	<i>(на) тих</i>

ПАРАДИГМИ ДІЄВІДМИНЮВАННЯ ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС

I дієвідміна

	Однина		Множина	
	1.	<i>вед-у</i>	<i>віднес-у</i>	<i>вед-емо</i>
2.	<i>вед-еш</i>	<i>віднес-еш</i>	<i>вед-ете</i>	<i>віднес-ете</i>
3.	<i>вед-е</i>	<i>віднес-е</i>	<i>вед-уть</i>	<i>віднес-уть</i>

II дієвідміна

	Однина		Множина	
	1.	<i>друж-у</i>	<i>забіж-у</i>	<i>друж-имо</i>
2.	<i>друж-иш</i>	<i>забіж-иш</i>	<i>друж-ите</i>	<i>забіж-ите</i>
3.	<i>друж-ить</i>	<i>забіж-ить</i>	<i>друж-ать</i>	<i>забіж-ать</i>

МАЙБУТНІЙ ЧАС

Крім форм майбутнього часу, що творяться так само, як і в російській мові, від інфінітива недоконаного (несовершенного) виду твориться синтетична форма додаванням суфікса -м- (це залишок архаїчного допоміжного слова дієслова **яти** в особових формах) та особових закінчень. Наприклад: казатиму, казатимеш, казатиме, казатимемо, казатимете, казатимут.

ЭТИКЕТ (ЕТИКЕТ)

Обращення

Дорогие друзья!
Дорогой друг!
Гражданин (гражданка)!
Гражданин!
Господин (сударь)!
Госпожа (сударыня)!
панно)!

Звертання

Дорогі друзі!
Дорогий друже!
Громадянине! (громадянко)!
Громадяни!
Пане (добродію)!
Пані (добродійко; к девушке:

Господа!
Товарищи!
Многоуважаемый...
Глубокоуважаемый...
Люди добрые!
Дядя (тетя)!
Молодой человек!
Ребята!
Мальчики и девочки!
дівчátка)!
Хозяин (хозяйка)!

Панóве!
Товаришi!
Вéльмишанóвний....
Вiсокоповáжний...
Люди дóобри (товарiство)!
Дядю (тьóтю)!
Юнáче(молóдче)!
Дiти!
Хлóпци i дiвчáта (хлóпчики i
дiвчátка)
Госпóдарю (господiне)

Приветствие и пожелание

Здравствуйте (добрий день)!

Доброе утро!
Добрый вечер!
Доброй (спокойной) ночи!
Привет!
Приветствую!
С приездом вас!
Поздравляю вас!
С праздником вас!
Поздравляю с днем рождения!
С Новым годом!
С Рождеством Христовым!
Желаю вам здоровья (счастья,
успехов)!
На здоровье!

Вітання та побажання

Добрiдень (дóброго дня,
здра́стуйте, здоровi бiдьте)!
Дóброго рáнку!
Дóброго вéчора (добрiвечiр)!
Добрáнич (на добрáнич)!
Привiт!
Вiтáю!
З приiздом вас!
Вiтáю (поздоровляю) вас!
Зi святом вас!
Вiтáю з днем нарóдження!
З Новiм рóком!
З Рiздвóм Христóвим!
Бажáю (зiчу) вам здоров'я
(щáстя, úспiхiв)!
На здорóв'я!

Диалог

- Добридень, Тарасе!
- Привiт, Оленко! Дуже радий тебе бачити!
- Я теж рада нашiй зустрiчi. Яка приємна несподiванка! У тебе все гаразд?
- Так. А як ти поживаєш? Як справи (як ся маєш)?
- Непогано (дуже добре, так собi, не зовсiм добре), дякую.
- Як твої? Як себе почуває твоя мама?
- Дякую, зараз їй краще. Як твоя родина?
- Помаленьку.
- Що нового в тебе?
- Нiчого особливого. А в тебе?
- Усе по-старому.

Прощание

До свидання!
 Извините, мне пора идти.
 К сожалению, я спешу.
 Надеюсь, мы скоро увидимся.
 До следующей встречи!
 До воскресенья!
 Прощайте, друзья!
 Будьте здоровы!
 Всего хорошего!
 Всего самого хорошего!
 Поклон (привет) всем вашим.
 Привет вашим родителям.
 Счастливо оставайтесь!
 Счастливого (доброго) пути!

Извинение, сожаление

Простите, пожалуйста.
 Прошу извинить меня.
 Извините, что беспокою вас.
 Простите, что я заставил вас
 ждать.

**Благодарность, радость,
признание**

Спасибо.
 Благодарю от всего сердца.
 Большое спасибо.
 Безгранично благодарен вам.
 Благодарю, вы очень любезны.
 Искренне вам признателен.
 Заранее вам благодарен.
 Не знаю, как вас благодарить.
 Пожалуйста, не за что.
 С удовольствием.
 Очень приятно.

Прощання

До побачення!
 Вибачте, мені час (пора) іті.
 На жаль, я поспішаю.
 Сподіваюсь, ми скоро побачимось.
 До наступної зустрічі!
 До неділі!
 Прощавайте, друзі!
 Бувайте здорові!
 На все добре!
 Усього найкращого!
 Уклін (привіт, вітання) усім вашим.
 Вітайте ваших батьків.
 Бувайте (щасливо)!
 Щасливої дороги!

Вібачення, жалкування

Вибачте, будь ласка.
 Прошу вибачити мені.
 Вибачте, що турбую вас.
 Пробачте, що я змусив вас чекати.

**Подяка, радість,
визнання**

Дякую (спасібі).
 Дякую від щірого серця.
 Велике спасібі.
 Безмірно вдячний вам.
 Дякую, ви дуже люб'язні.
 Щіро вдячний вам.
 Наперёд вам вдячний (дякую).
 Не знаю, як вам дякувати.
 Будь ласка, не́ма́ за що.
 З приємністю (задово́ленням).
 Дуже приємно.

Задание. Прочитайте рассуждение **А.Коваля** на тему этикета.

Ви зробили комусь послугу – вам дякують. А як саме дякують? Можна це зробити першим-ліпшим словом, а можна подякувати словом продуманим, спеціально дібраним, точно “підігнаним” до ситуацій. В одному разі – за дрібну послугу – це просто напіваавтоматичне “дякую”, “спасібі”. Коли ж зроблено щось значне, - “прийміть мою найщирішу вдячність”, “дозвольте висловити Вам

подяку”, “дуже вдячний за Вашу турботу”, “це дуже люб’язно з Вашого боку – не знаю, як Вам і дякувати”, “як же мені віддячити Вам за Вашу допомогу?” Враховуються тут і значність послуги, і вік людини, і характер стосунків, і середовище. Іншими словами – для виробу форми подяки потрібні уважність, тактовність і знання форм ввічливості.

Не менш потрібне тут і знання граматичних форм. Треба, наприклад, знати, що дякують звичайно “кому”, а не “кого”, що “дякуючи” і “завдяки” вживаються лише тоді, коли мова справді йде про почуття вдячності. Не можна, наприклад, говорити “завдяки хворобі”.

А як же відповідати на подяку, чи існує тут вибір? Так. Якщо ваша послуга була дрібною, незначною, то краще сказати скромно “немає за що”. Можна сказати “прошу” – це звучить стриманіше, скромніше, ніж будь ласка. Зверніть увагу: наголос розрізняє два слова. “Прóшу” – в значенні “будь ласка” і “прошу́” – звертання з проханням.

Існує в мові також цілий ряд ввічливих форм відмови. Наприклад: “ні, дякую”, “дякую, не треба”, “на жаль, ні”. Серед них одним з найчастіше вживаних є словосполучення зі словом “школа”. Зокрема: “мені дуже школа, але...”, “шкокую, що не зміг...”. І тут зверніть увагу на наголос. В українській мові, крім слова “шко́да”, ще є “шкода́”, яке означає “даремно”.

ТЕКСТЫ ДЛЯ ЧТЕНИЯ И АНАЛИЗА

Тарас Шевченко

Заповіт

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отойді я
І лани, і гори –

Все покину і полину
До самого бога
Молитися... а до того
Я не знаю бога.
Поховайте та вставайте
Кайдани порвіте
І вражою злою кров’ю
Волю окропіте.
І мене в сем’ї великій,
В сем’ї вольній, новій,
Не забудьте пом’янути
Незлим тихим словом

Київ – столиця України

Київ – столицю незалежної України – не без підстав називають старожитнім і вічно юним. В його обрисі гармонійно злилися, надаючи дивовижної чарівності, прикмети “давнини глибокої” і риси

сучасності. Щоб обійти місто, знадобиться не один день, а щоб вивчити, не вистачить, мабуть, і життя. Але от у чому одностайні всі: закохатися в Київ можна з першого погляду. Десятки великих і малих площ, близько двох тисяч вулиць у цьому місті. Вони то збігають із зелених пагорбів, то звивисто петляють, то стрімливо прокладають собі шлях повз нові впорядковані квартали.

Однією з красивіших міських магістралей у світі по праву вважається Хрещатик. Широкий, зелений, з ансамблями білокам'яних будинків, він плавною дугою з'єднує бульвар Шевченка з Європейською площею, наче запрошуючи гостей одержати тут насолоду від дива дивного Києва – його парків та скверів, що розкинулися на придніпровських кручах, побачити ажурні мости через Дніпро, помилуватися мальовничими краєвидами. Хрещатик, безперечно, – центральна вулиця, але праматір київських вулиць – Дніпро. Саме гладінь ріки була головною артерією, по якій багато віків тому пливли до міста слов'янські та заморські купці, а потім в'їжджали через Золоті ворота в Київ, що зажив славу “матері міст руських”. Тут, у старій його частині, на Софійській площі, височить Софійський собор, закладений 1037 р. Ярославом Мудрим на відзнаку перемоги над печенігами. Свідком багатьох подій був цей собор. У ньому шість століть потому кияни вітали рішення Переяславської ради про возз'єднання України з Росією, а 1709 р. Петро I урочисто відзначив історичну перемогу під Полтавою. Софійський собор був у 1982 р. одним із центрів урочистостей з нагоди 1500-ліття заснування Києва, згодом – і 1000-ліття введення християнства на Русі.

Київ не випадково називають музеєм просто неба. До справжніх шедеврів зодчества можна віднести й Андріївську церкву, і Маріїнський палац – творіння великого В.Растреллі, і Києво-Печерську лавру, і будинок університету на вулиці Володимирській, і Національний палац “Україна”, і багато інших споруд, що є предметом законної гордості киян.

Від Андріївської церкви починається найцікавіша вулиця Києва – Андріївський узвіз, яка спускається майже до самого Дніпра. Тут є багато маленьких художніх салонів, кав'ярень, ресторанчиків, є театр-студія, а також будинок-музей видатного російського письменника Михайла Булгакова, який народився в Києві.

На цій вулиці можна купити чудові сувеніри.

Історичною пам'яткою є також Байкове кладовище, де поховані видатна українська поетеса Леся Українка, один з найулюбленіших українських письменників Іван Нечуй-Левицький, композитор Микола Лисенко, академік Євген Патон (його міст через Дніпро у Києві вважається технічним дивом) і багато інших діячів науки та мистецтва.

Гостей столиці завжди приваблює музей Т.Г.Шевченка – видатного українського поета. Шевченко для українців те ж саме, що й для

росіян Пушкін, а для німців – Гете. Музей знаходиться на бульварі Шевченка, а коли ви підете по бульвару вгору, вашу увагу обов'язково приверне червона будівля Національного університету імені Шевченка та пам'ятник Шевченкові, що стоїть навпроти.

ДІАЛОГИ

КИЇВ УПЕРШЕ

- Яка це вулиця, Оксано?
- Андрію, це не вулиця, це бульвар Тараса Шевченка.
- Дуже гарний бульвар! А що це поруч?
- Це станція метро “Університет”.
- А де університет?
- Трохи далі. Дивися, Андрію, ліворуч – пам'ятник.
- Це Тарас Шевченко?
- Так.
- Який величний пам'ятник! Які тут гарні квіти! А червоний будинок праворуч – це університет?
- Так, це Київський Національний університет ім. Т.Г.Шевченка.

НА ХРЕЩАТИКУ

- Оксано, а я знаю, яка це вулиця.
- Справді, Андрію?
- Так, я бачив фото в путівнику. Це Хрещатик.
- Правильно, це наша центральна вулиця – Хрещатик.
- Хрещатик дуже гарний. Які тут будинки, які фонтани, які каштани! А скільки квітів! Яка краса!
- А там далі – новий готель “Хрещатик”, центральний поштамт, магазин, ресторани й кафе. До речі, ти вже оглянув київське метро?
- Так. Воно дуже гарне й зручне. Покажи мені ще київські парки й Дніпро.
- Добре. Я й сама дуже люблю наші чудові парки. Київ – це місто-сад.

В ЕКСКУРСІЙНОМУ БЮРО

- Ми хочемо оглянути місто.
- Яка тривалість екскурсії вас влаштовує?
- Дві-три години.
- Що ви хотіли б оглянути в нашому місті?
- Ми хочемо оглянути центр, історичні пам'ятки і діючий монастир.
- У такому разі огляд міста займе трохи більше часу – від трьох до чотирьох годин.
- Добре, у якому місці збір екскурсійної поїздки?
- Біля нашого бюро.

НА ЕКСКУРСІЇ

Знайомство з містом почнемо з...

Наше місто засновано в ...столітті.

Зараз ми перебуваємо на майдані.

Спочатку ми оглянемо найстаріші (найдавніші) квартали міста.

Ця вулиця називається ...

Цей пам'ятник поставлено (кому?) ...

Цей пам'ятник споруджено в минулому столітті.

Там приміщення філармонії, а трохи далі драматичний театр.

У цьому будинку народився (жив) відомий письменник.

Автобус зараз під'їжджає до ...

Ліворуч ви бачите ...собор, який було побудовано в XI столітті.

Зараз ми проїжджаємо повз ...

Зараз ми відвідаємо ...кладовище, де поховані такі видатні люди, як

...

НА ВУЛИЦІ НЕЗНАЙОМОГО МІСТА

НАЙВАЖЛИВІШЕ ПИТАННЯ: ЯК ДІСТАТИСЯ (ДІЙТИ, ДОЇХАТИ) ДО (ЧОГО) ...?

Познайомтеся з наведеними нижче ситуаціями:

1.

– Вибачте, скажіть, будь ласка, як мені доїхати до вокзалу?

– Щоб доїхати до вокзалу, вам треба сісти на перший трамвай. А можете поїхати на метро.

2.

– Вибачте, що затримую вас. Порадьте мені, будь ласка, які визначні пам'ятки я можу оглянути у вашому місті?

– Раджу вам у першу чергу оглянути Софіївський собор.

3.

– Перепрошую, чи не скажете, де тут є гарний взуттєвий магазин?

– На вулиці Лесі Українки. Там великий вибір взуття.

– Як туди дійти?

– Підемо разом. Мені по дорозі.

4.

– Будьте ласкаві, скажіть нам, як дійти до готелю “Інтурист”. Ми заблукали.

– Як же вам швидше туди дістатися... Ви дістанетесь туди на метро за 10 хвилин.

– Де знаходиться найближча станція метро?

– Зовсім близько, вам тільки треба перейти на інший бік вулиці.

5.

– Я шукаю вулицю Васильківську. Там мають бути корпуси університету.

– Сідайте на автобус 36. Вам треба вийти не передостанній зупинці.

Завдання.

1. Запитайте перехожих, як дістатися (дійти, доїхати) до таких місць: Хрещатик, кінотеатр “Київ”, бібліотека університету, Майдан Незалежності, музей архітектури і побуту, театр опери та балету, універмаг “Україна”, готель “Київ”, музей образотворчого мистецтва.

2. Ви заблукали. Запитайте, де найближча станція метро (зупинка трамваю), коли вам треба виходити чи треба робити пересадку.

Маленький екскурсовод

Я багато чув і читав про Одесу, про її мешканців, що мають свій особливий характер, свій одеський гумор і навіть свою одеську мову. Але я не дуже вірив у це. І ось одного разу я приїхав до Одеси. Був теплий осінній день. Я стояв біля вокзалу і не знав, куди піти, звідки починати знайомство з цим прекрасним південним містом.

– Ви когось шукаєте? – раптом почув я.

Я озирнувся і побачив симпатичного хлопчика у шкільній формі. Я не знав, що йому відповісти і сказав перше, що спало на думку:

– Я хочу купити морозива.

– Морозива? Тут немає морозива. Я бачу, що ви недавно приїхали до Одеси. Хочете, я покажу Вам наше місто?

Я погодився і пішов разом з хлопчиком. Ми ходили містом три години. Такої екскурсії, як ця, у мене ніколи не було і, мабуть, ніколи не буде, тому що ніколи не буде такого екскурсовода.

Мого екскурсовода звали Олесь. Він навчався в шостому класі. Місто він знав чудово. Олесь говорив так: “Я не буду Вам розповідати про Одесу. Це найбільший міжнародний порт на Чорному морі. Це прекрасний курорт. А це наша головна вулиця – Дерибасівська. Вона дуже коротка, але дуже відома. Тут жило багато видатних людей: відомий російський хімік Менделєєв, видатний російський хірург Пирогов. А ось пам’ятник Пушкіну. Ви знаєте, що він деякий час жив в Одесі, був закоханий у неї. Він любив її так, як ніхто не любив. А це наш оперний театр. Ви самі бачите, який він чудовий. Це найкращий театр України”.

Далі Олесь говорив: “Про Одесу я Вам розповідати не буду. У Вас є очі, дивіться, якщо вони у Вас не болять. А якщо у Вас болять очі, в Одесі є очний інститут імені Філатова. Сюди приїздять люди з різних країн світу. Тут роблять складні операції і повертають людям зір.”

Потім ми гуляли біля моря, дивилися на порт, на кораблі. Була чудова погода.

Наша екскурсія закінчилася біля будинку, де жив Олесь.

– Ну, як Вам сподобалося наше місто? – запитав він.

– Прекрасне місто.

– Я так і знав. Наше місто подобається всім. У Вас є ручка?

– Немає. А навіщо тобі ручка?

– Зараз побачите. Зачекайте хвилиночку.

Олесь швидко пішов до кіоску і повернувся через хвилину.

– Ось ручка, – сказав він. – Напишіть, будь ласка, записку до школи, що я не був сьогодні на уроках, тому що я показував Вам наше місто.

– Ти не був сьогодні у школі?

– Не був.

– Чому?

– Я повинен був показати вам місто.

Я розумів, що це не педагогічно, але я написав записку до школи, що Олесь не прогуляв уроки, що він працював сьогодні екскурсоводом. І попросив вибачити Олесеві за те, що він не був у школі. А ще я написав, що Олесь справжній патріот свого міста.

Завдання. Дайте відповіді на запитання:

1. Як звали хлопчика? 2. В якому класі він навчався? 3. Чи були у нього в цей день уроки? 4. Кого він побачив біля вокзалу? 5. Що він запропонував незнайомому чоловікові? 6. Чи добре хлопчик знав місто? 7. Що він розповів про Одесу? 8. Як він розповідав про Одесу? 9. Навіщо після екскурсії Олесю була потрібна ручка? 10. Чи виконав новий знайомий прохання Олеся? Чи педагогічно він зробив? А як би ви зробили на його місці? 11. Що ви думаєте про Олеся? 12. Охарактеризуйте хлопчика.
- 2.

Мова – дорогоцінний скарб

Ну що б, здавалося, слова...

Слова та голос – більш нічого.

А серце б'ється-ожива,

Як їх почує!...

Тарас Шевченко

Найбільше й найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування.

Панас Мирний

Мова

Як парость виноградної лози,
 Плекайте мову. Пильно й
 ненастанно
 Політь бур'ян. Чистіша від
 сльози
 Вона хай буде. Вірно і слухняно
 Нехай вона щоразу служить
 вам,
 Хоч і живе своїм живим
 життям.
 Прислухайтесь, як океан співає
 –
 Народ говорить. І любов, і гнів

У тому гомоні морським. Немає
 Мудріших, ніж народ, учителів;
 У нього кожне слово – це перлина,
 Це праця, це натхнення, це
 людина.
 Не бійтесь заглядати у словник:
 Це пишний яр, а не сумне
 провалля;
 Збирайте, як розумний садівник,
 Достиглий овоч у Грінченка й
 Даля.
 Не майте гніву до моїх порад
 І не лінуйтесь доглядать свій сад.

Максим Рильський

Діалектне розмаїття української мови

Від Сяну й Бугу на заході до Сіверського Дінця на сході, від Прип'яті на півночі до Чорного й Азовського морів на півдні живе український народ. Кожен, хто коли-небудь хоч ненадовго виїжджав із рідного міста чи села в сусіднє, а тим більше віддалене, знає, що говорять там хоч і українською мовою, та все ж таки трохи якимось по-іншому, не так, як у його рідному селі чи місті. Та навіть сам процес говоріння називають неодинаково в різних місцевостях України: в одних – говорять або говорат, вогорат, говореть, говорє, гварат, говорут, в інших же ж – гомонять або гомонеть, ще в інших – байуть, балакають, гадають, бесідують...

Приїхав автобусом – так говорять усюди на Україні, і лише на Закарпатті й, рідше, Гуцульщині скажуть прийшов з автобусом. Або й такий приклад. На запитання своєї потіхи-маленького синочка чи донечки, де в них узявся меншенький братик Петрусь чи сестричка Оксанка, мама, яка живе на центральній і лівобережній Україні, жартуючи, відповідь: приніс чорногуз або лелєка, на Поділлі – чорногуз або б'оц'юн, на правобережному Поліссі – б'усел, б'усень, на Чернігівщині й лівобережній Київщині – г'айстер, на батьківщині О.П.Довженка біля Сосниці – клєкотень, на Волині й Лемківщині – б'оц'юн, б'оц'ян, у Галчині, на Закарпатті й Буковині – б'уз'ок, б'усько (тут кажуть ще й весєлик), над Тисою на Закарпатті – Г'овля...

А буває й таке, що вживають одне й те саме слово, але розуміють його по-іншому... Приїхала подолянка в гості до своєї свекрухи-галичанки. І дуже вже хотілось сподобатись свекрусі, догодити їй. Попросила якимось свекруха невістку наварити на обід пирогів. Та, не

задумуючись, замісила тісто, розтопила піч і напекла пирогів. Приходить свекруха з поля на обід і бачить: є пироги... та не ті – печені, а не варені. Прикро стало невістці, що не виконала прохання матері. А звідки ж було їй, небозі, знати, що в Галичині пирогами називають і варені вареники, і печені пироги.

Отже, не всюди на Україні говорять однаково. Територіальні різновиди сучасної національної мови називаються говорами чи діалектами і наріччями. Наука, яка вивчає територіальні вияви тої чи іншої мови, називається діалектологією. Знавці українських говорів, учені-діалектологи, можуть на основі навіть небагатьох характерних рис у мовленні тієї чи іншої людини досить докладно встановити, з якої місцевості походить чи де проживає ця людина. За приклад досить узяти таке. Якщо ваш співрозмовник вимовляє єблуко, екий замість яблуко, який, можете не сумніватись у його походженні з Гуцульщини, а якщо він скаже вони пишеть замість пишуть, то він, найімовірніше, родом із Надснoв'я на Чернігівщині.

Словничок

потіха – утеха

жарту́ючи – шутя

непорозуміння – недоразумение

сподобатись – понравиться

догодіти – угодить

прикро – обидно

небо́га – бедная, бедняжка

різнóвиди – разновидности

вiяви – проявления

знавці– знатоки

риса – черта

доклáдно – подробно, обстоятельно

Завдання. Дайте відповідь по-українськи:

1. Чи однаково говорять жителі різних міст або сіл України? 2. Як називається наука, що вивчає територіальні різновиди національної мови? 3. Як називаються такі територіальні різновиди мови? 4. Як у різних місцевостях України називають лелеку? 5. Чому невістка-подолянка не зрозуміла прохання свекрухи-галичанки? 6. З яких місць родом людина, що замість яблуко, який каже єблуко, екий?

Найдіть історичні області та головні ріки України на карті.

Настінний розпис

Хата в Україні трималась на майстринях-жінках. Як усяка пташка дбає про своє гніздо, так і жінка клопочеться прикрасою житла.

Розпис хатніх стін потребував від жінок зосередженості та терплячості. Та їм було ни звикати до такої роботи.

Малюнки створювались без попередніх ескізів, без розподілу на етапи. Найчастіше розписи просто поновлювалися. Це робилося двічі на рік, навесні та восени.

Фарби були переважно рослинного походження: сажа, сік вишень, шовковиці, ягід бузини, пилюсток соняшника, відвар цибулиння. Рослинний сік часто змішували з перетертою білою глиною, товченими вуглинами, з червоною глиною або й просто поєднували різні глини. Як в'язучу речовину до саморобних барвників додавали яєчний жовток чи молоко. Фарба з таким додатком була тривкішою.

Пензлі робили з кошачої шерсті. Фарбу наносили й пір'ям, колосками, кукурудзяними качанами, штампами з картоплин. Для правильного зображення геометричних фігур та ліній використовували посуд, шнурки.

Розпис починався з печі, потім малюнок переходив на стіни, продовжувався над і між вікнами, по кутках. Траплялося, що глуху стіну над ліжком розписували під килим.

На печі зображували схематичних птахів. Це були павичі, грифони, фазани. На стінах в основному малювали “древо життя” з птахами й глечиком, з якого росте кущ. Таке зображення має назву “вазон”.

“Вазон” з елементами виноградного листя та кетягів символізував добробут сім'ї. Його називали “чудесне дерево”. Такий “вазон” поширений в орнаментах народного мистецтва багатьох народів Європи.

У настінному розписі помітні запозичення з інших видів народного мистецтва. Його елементи та мотиви надзвичайно подібні до орнаментів вишивки, різьбярства, килимарства.

Українки завжди вмiли смачно куховарити, прегарно ткати й вишивати, всьому в хазяйстві давати лад. Вони могли не тільки тримати житло у зразковій чистоті, а й належним чином прикрашати його. Хата завжди мала чепурний та веселий вигляд. “У веселій хаті живуть веселі люди,” – стверджує народне прислів'я.

О.Ковальчук.

Задання. 1. Поставте вопросы к тексту. Ответьте на них своими словами. 2. Найдите в тексте фонетические особенности украинского языка. 3. Укажите грамматические формы, отличающиеся в двух языках.

Учебное издание

УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Учебно-методическое пособие для вузов

Составитель **Авдеева** Мария Тихоновна

Редактор Воронина А. П.

Звучность	Соотношение шума и голоса	Место образования							Способ образования		
		губно-губные	губно-зубные	переднеязычные		среднеязычные	заднеязычные	глоточные (фарингальные)			
		тв.	тв.	тв.	м.	м.	тв.	тв.			
Шумные	звонкие	<i>б</i>		<i>д</i>	<i>д'</i>			<i>г</i>	<i>г</i>	взрывные	смычные
	глухие	<i>п</i>		<i>т</i>	<i>т</i>			<i>к</i>			
	звонкие			<i>дз</i> <i>дж</i>	<i>дз'</i> <i>дж'</i>						
	глухие			<i>ц</i> <i>ч</i>	<i>ц'</i> <i>ч'</i>						
	звонкие			<i>з</i> <i>ж</i>	<i>з'</i> <i>ж'</i>					щелевые	
	глухие		<i>ф</i>	<i>с</i> <i>ш</i>	<i>с'</i> <i>ш'</i>		<i>х</i>				
Сонорные (сонанты)		<i>в</i>					<i>й</i>				
		<i>м</i>		<i>н</i>	<i>н'</i>					носовые	
				<i>л</i>	<i>л'</i>					боковые	
				<i>р</i>	<i>р'</i>					дожащие (вибранты)	

